

**Parshat Mishpatim
Upgrading Hammurabi**

Simon Wolf

Much has been written, and rightfully so, about the similarities between the laws of Parshat Mishpatim (and other laws and customs found elsewhere in the Torah) and the Code of Hammurabi. The conclusion drawn by many of these studies is that the Torah is just a reworded or plagiarized version, with some adjustments, of Hammurabi's code that preceded it. In their view, the Torah is just part of an evolutionary human legal construct rather than a God given mandate. In this week's Shiur, we will try to point out some of the overt and subtle deviations from Hammurabi's code found in Parshat Mishpatim that project a significant differentiation in the Torah's perspective and that also indicate a revolutionary approach to civil and criminal laws.

The most obvious difference between the Torah and the Code of Hammurabi is the Torah's intermingling of religious, civil and criminal laws in the list of obligations and expectations presented in Parshat Mishpatim.¹ Hammurabi's code, while claiming divine inspiration, only contains within it criminal and civil laws. In addition, the context in which the Torah presents these laws (between revelations at Sinai) clearly casts these laws as part and parcel of a religious imperative, rather than simply a moral or societal obligation. The Torah enjoins one to abide by a system of laws that will not only uplift the person morally and bring order to society, but will also allow them to fulfill the will of God. That is further expanded upon in Sefer Devarim² where the Torah sees adherence to these laws as following in the ways of God (Imitatio Dei). When the Oral Torah is layered in,³ the Torah laws collectively are much more about fairness and compassion rather than the punitive nature of Hammurabi's code. These macro differences are already notable, but embedded within the minute differences between the Torah and the Code of

Hammurabi are some remarkably revolutionary concepts and ideas conveyed by the Torah.

The similarities between the Torah and Hammurabi's code are not concerning in and of themselves. The Torah does not shun the innovations and constructs of man just because they are sourced from temporal and ephemeral man and are not a product of the Divine. As discussed in last week's Parsha ([Parshat Yitro](#)), God expects man to "naturally" establish civil societies and therefore encourages and condones creativity and ambition in the attainment of such a goal. On the other hand, God is aware of man's limitations, biases, avarice and his propensity to be swayed by conventional norms or relativism in fashioning such a system of laws. In order to recognize man's accomplishments while compensating for their inherent deficits, the Torah uses the existing man made codes as the basis for its corpus of law. At the same time, it conveys God's perspective as to the proper priorities and absolute truths by making adjustments to those laws that give God's transcendental stamp to the statutes written in the Torah.

The Ramban in his commentary on the Pasuk, "and you shall do that which is right and good in the eyes of God..." (ועשית הישר והטוב בעיני ה')⁴ notes that it is impossible for the Torah to conceive of and to document every possible scenario that might arise within a society.⁵ Given this limitation, the Torah therefore gives a sampling of laws that taken as a whole can project God's will and intent as to His expectations of man's behavior (the true דעת תורה). The overarching guiding principle that should both result from the aggregation of these laws and their extrapolations and govern their interpretation is that "you shall do that which is right and good in the eyes of God." If one does this properly, the spirit of the law should emanate from the letter of the law and the resulting conduct should engender a self-evident sense of "fairness and wholesomeness (עד שיקרא תם וישר)."

¹ לדוגמא: מכשפה לא תחיה; כל שכב עם בהמה מות יומת; זבם לאלקים יחרם בלתי ליקוק לבדו: (שמות כב, יז-ט)

² ושמרתי את מצות יקוק אלקיך ללכת בדרכיו וליראת אתו: (דברים ח, ו), כי-תשמר את-כל-המצוה הזאת לעשותה אשר אנכי מצוה היום לאהבה את-יקוק אלקיך וללכת בדרכיו כל-הימים ויספתי לך עוד שלש ערים על השלש האלה: (שם יט, ט) יקומך יקוק לו לעם קדוש כאשר גשבע-לך כי תשמר את-מצות יקוק אלקיך והלכת בדרכיו: (שם כח, ט) אשר אנכי מצוה היום לאהבה את-יקוק אלקיך ללכת בדרכיו ולשמר מצותיו וחקותיו ומשפטי וחיית וירבית וגברך יקוק אלהיך בארץ אשר-אתה בא-לשמה לרשתה: (שם ל, טז)

³ תניא אידך, רבי שמעון בן יוחי אומר: עין תחת עין - ממון, אתה אומר: ממון, או אינו אלא עין ממש? הרי שהיה סומא וסימא, קיטע - וקיטע, חוגר - וחוגר, היאך אני מקיים בזה עין תחת עין? והתורה אמרה: משפט אחד יהיה לכם, משפט השווה

לכולכם! (גמ' ב"ק פד.) אלא אמר חזקיה, וכן תנא דבי חזקיה: אמר קרא מות יומת המכה רצח הוא - על רציחתו אתה הורגו, ואי אתה הורגו על רציחת שורו. (סנהדרין טו:)

⁴ ועשית הישר והטוב בעיני יקוק למען ייטב לך ובאת וירשת את הארץ הטובה אשר נשבע יקוק לאבותיך: (דברים ו, יח)

⁵ ...והכונה בזה, כי מתחלה אמר שתשמור חקותיו ועדותיו אשר צוך, ועתה יאמר גם באשר לא צוך תן דעתך לעשות הטוב והישר בעיניו, כי הוא אוהב הטוב והישר: וזה ענין גדול, לפי שאי אפשר להזכיר בתורה כל הנהגות האדם עם שכניו ורעיו וכל משאו ומתנו ותקוני הישוב והמדינות כלם, אבל אחרי שהזכיר מהם הרבה...חזר לומר בדרך כלל שיעשה הטוב והישר בכל דבר, עד שיכנס בזה הפשרה ולפנים משורת הדין...עד שיקרא בכל ענין תם וישר: (רמב"ן שם)

By focusing on the Torah's deviations from the Code of Hammurabi, one can uncover the revolutionary God given principles the Torah is trying to convey. Some of the main innovations that manifest themselves in subtle changes or perspectives that the Torah purveys through the laws it presents in Parshat Mishpatim are:

- 1) The sanctity of life
- 2) Personal responsibility
- 3) The protection of the weak in society

These priorities sometimes individually or in combination are influential in explaining many distinctions between the laws of the Torah and the Code of Hammurabi. Or maybe more correctly, the differences convey the principles that God wants man to imbibe and inculcate from the Torah.

While it is not mentioned directly in Hammurabi's code, the practice of offering **sanctuary** to criminals in sacred places was a well-known custom in ancient societies and is the source of the etymology of the modern word sanctuary. The Torah provides sanctuary cities for unintentional manslaughter (the life of the killer is also sacred), but it is unequivocal in its rejection of the practice of protecting intentional murderers under a religious guise. **Life is sacrosanct** and therefore God declares about the murderer, "from My altar you shall take him to die."⁶ The existence of such a practice is clearly demonstrated by the general of King David Yoav's attempt to gain asylum from King Solomon by grabbing a hold of the horns of the altar.⁷ Solomon is unmoved by Yoav's religious stunt and following the Torah's directive he instructs his general Benayahu to kill him by the altar if he refuses to disentangle from the altar.

In the Code of Hammurabi (219), if a physician due to malpractice kills a **slave**, if a negligent builder causes the death of a **slave** (231) or if a **slave** dies from a blow or maltreatment at the hands of the incarcerator (116), the offending party makes financial restitution (or provides a

replacement slave). In each of these cases had the victim been a non-slave, the killer would have paid with his life. On the other hand, the Torah **treats all life with the same sanctity** and prescribes that the owner of a slave (and certainly anyone else) that kills his slave, is subject to the death penalty akin to the punishment that would be meted out had the victim been a non-slave.⁸ The same is true by unintentional murder where the Torah requires exile to a sanctuary city **irrespective of the victim's standing**,⁹ while Hammurabi's code (206-208) prescribes tiered compensation depending on the social standing of the victim. Similarly, in the Code of Hammurabi, if a wild ox kills an individual due to the neglect of the owner (251-252), there are distinctions in the restitution paid by the responsible party depending on the class standing of the victim. The Torah also prescribes compensation as an atonement for such a mishap since the owner was the indirect cause of the victim's death.¹⁰ The cost of atonement is consistent for all victims with the exception of the killing of a slave where there is a fixed rate paid to the owner of the slave. Nevertheless, in line with the Torah's view that **all life** that is cast in the image of God **is equally precious**, the Torah prescribes that in all instances the ox shall be put to death.¹¹

Under the Hammurabi Code (209-214), if a pregnant woman is killed by a blow, then depending on the social standing of the woman, there are three possible outcomes. If she is a free woman, the **killer's daughter** is put to death, if the woman is a plebeian, the **killer pays** a half mina of silver in restitution and if the woman is a maid-servant, the **killer pays** a third of a mina of silver. The Torah's law in this instance is that if the pregnant woman is killed, the **killer shall be put to death**.¹² Notice two significant distinctions in the Torah's law. Firstly, only the killer is held responsible for his actions and secondly, there is no distinction between women of different social strata. There is a similar Hammurabi law (230) that punishes a negligent builder who causes the death of the occupier's son with the death of the **builder's son**. The Torah declares that the **offspring** of

⁶ וכי יד אִישׁ עַל רֵעֵהוּ לְהַרְגוֹ בְּעֵרְמָה מֵעַם מִזְבְּחֵי תִקְחֵנוּ לְמוֹת: (שמות כא, יד)
⁷ וְהִשְׁמַעָהּ בָּאָה עַד יוֹאָב כִּי יוֹאָב נָטָה אֶחָרִי אֶדְנִי: וְאַחֲרָי אֲבִשְׁלוּם לֹא נָטָה וַיִּנָּס יוֹאָב אֶל אֶהֱלִי יְקֹנָק וַיִּחְזַק בְּקִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: וַיִּגַּד לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה כִּי נָס יוֹאָב אֶל אֶהֱלִי יְקֹנָק וְהִנֵּה אֲצִל הַמִּזְבֵּחַ וַיִּשְׁלַח שְׁלֹמֹה אֶת בְּנֵיהוּ בֶן יְהוֹיָדָע לֵאמֹר לֶךְ פָּגַע בּוֹ: וַיָּבֵא בְנֵיהוּ אֶל אֶהֱלִי יְקֹנָק וַיֹּאמֶר אֵלָיו כֹּה אָמַר הַמֶּלֶךְ צֵא וַיֹּאמֶר לֹא כִּי פֹה אָמוֹת וַיִּשָּׁב בְּנֵיהוּ אֶת הַמֶּלֶךְ דָּבָר לֵאמֹר כֹּה דָבָר יוֹאָב וְכֹה עָנִי: וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ עֲשֵׂה כַּאֲשֶׁר דָּבָר וּפְגַע בּוֹ וְקִבְרֹתוֹ וְהִסִּירֶתָ דָּמִי חַנּוּם אֲשֶׁר שָׁפַךְ יוֹאָב מֵעַלִי וַיַּעַל בֵּית אָבִי: (מלכים א ב, כח-לא)

⁸ וְכִי יִגַּה אִישׁ אֶת עַבְדּוֹ אוֹ אֶת אֲמֹתּוֹ בְּשֹׁבֵט וּמֵת תַּחַת יָדוֹ יִקָּם: (שמות כא, כ)
⁹ וְאִשֶּׁר לֹא יַצִּדֵהוּ וְהֶאֱלָקִים אֹנֶה לְיָדוֹ וּשְׁמִיתִי לֶךְ מִקּוֹם אֲשֶׁר יָנוֹס שָׁמָּה: (שם כא, יג)

¹⁰ וְכִי יִגַּח שׁוֹר אֶת אִישׁ אוֹ אֶת אִשָּׁה וּמֵת סָקוּל וְיִסְקַל הַשׁוֹר וְלֹא יֵאָכַל אֶת בִּשְׂרוֹ וּבַעַל הַשׁוֹר נָקִי: וְאִם שׁוֹר נִגַּח הוּא מִתְמַלְּ שִׁלְשִׁם וְהוּעַד בְּבַעְלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ וְהִמִּית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשׁוֹר יִסְקַל וְגַם בְּעַלְיוֹ יוּמָת: אִם כֹּפֵר יוֹשֵׁת עָלָיו וְנִתַּן פְּדִיָן נַפְשׁוֹ כֹּלל אֲשֶׁר יוֹשֵׁת עָלָיו: אוֹ בֶן יִגַּח אוֹ בַת יִגַּח כְּמִשְׁפַּט הַזֶּה יַעֲשֶׂה לוֹ: אִם עַבְדִּי יִגַּח הַשׁוֹר אוֹ אִמָּה כֶּסֶף שְׁלִשִׁים שֶׁקֶלִים יִתֵּן לְאֹדְנָיו וְהַשׁוֹר יִסְקַל: (שם כא, כח-לב)
¹¹ ...וְהוֹשֵׁם שֵׁם עוֹנֵשׁ עַל בַּעַל הַשׁוֹר, כִּי קִשָּׁה בְּעֵינָיו שְׂתִמִּית בַּהֵמָה אָדָם שֶׁנִּבְרָא בְצַלֵּם אֱלֹהִים, עַל כֵּן נִסְקַל הַשׁוֹר... (אבן עזרא שְׁמוֹת כא, לא)
¹² וְכִי יִצְוֶה אֲנָשִׁים וְיִגְפֵהוּ אִשָּׁה הָרָה וַיִּצְאוּ יְלֵדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אִסּוֹן עוֹנֵשׁ וַיַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר יִשִּׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנִתַּן בְּפִלְלִים: וְאִם אִסּוֹן יִהְיֶה וְנִתְתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ: (שמות כא, כב-כג)

a guilty party will never bear responsibility for the misdeeds of a parent.¹³ Lastly, the Torah's requirement that a seducer¹⁴ and rapist¹⁵ marry and take care of their victim might seem cruel in modern mores. In the time of the Torah though, it possibly was a **life-line** for the victimized woman and forced the rapist or seducer to **take responsibility** for their misdeeds (perhaps with a hope of deterring their behavior a priori). In those days, where women were heavily dependent on a male sponsor and protector, the prospects for such a defiled woman were bleak. This is evidenced by Tamar's post rape plea to Amnon not to throw her out of his house and by her subsequent sequester in her bother Avshalom's house.¹⁶ The Torah, at the option of the victim, provides the woman with the possibility of financial support and a future rather than leaving her hopelessly stranded.

While the Code of Hammurabi (Epilogue) purports to "**protect** the weak from the strong and protect the widows and the orphans," the Torah provides **tangible** enhanced **protections** for the most vulnerable. For instance, the Torah as opposed to Hammurabi's code (117) promotes heavily the option of marriage to the master or his son for a daughter sold into slavery due to economic hardship (אמה העבריה).¹⁷ In the event of marriage to her master or his son, the Torah affords her the **protections** of a normal wife (**protections** provided to every married woman and enhanced by the later introduction of the Ketubah). In addition, if they choose not to marry her, the Torah prohibits the sale of such a woman by her master to a third party. Parshat Mishpatim also mentions injunctions against oppressing the widow, the orphan and the destitute, those that have no one to protect them from abuses of exploiters.¹⁸ Most notably, these unfortunate forsaken members of society are afforded personal **protection** from the transcendental God.¹⁹ He guaranties that he will respond to their cries of anguish and take revenge on those that cause them difficulty. It is as if God is leading by example, demanding

that we intercede on behalf of those less fortunate²⁰ and that we become their protectors.²¹

To conclude, the Torah is the only code of civil and criminal laws that is attributed to the divine rather than the codex of a particular leader. Therefore, in summary, through the examples discussed, we have seen how the Torah's nuanced changes to the existing codes of law have a dramatic impact in conveying the God given principles that should influence our behaviors and perspectives.

Shabbat Shalom

¹³ או בן יגח או בת יגח כמשפט הזה יעשה לו: (שמות כא, לא) לא-יומתו אבות על-בנים ובנים לא-יומתו על-אבות איש בחטאו יומתו: (דברים כד, טו)
¹⁴ וכי יפתה איש בתולה אשר לא ארשה ושכב עמה מהר ימהרנה לו לאשה: אם מאן ימאן אביה לתתה לו כסף ישקל כמהר הבתולת: (שמות כב, טו-טז)
¹⁵ כִּי-יִמְצָא אִישׁ נַעַר בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא-אֲרָשָׁה וַתִּפְשָׁה וַשְׁכַּב עִמָּה וּנְמָצָאוּ: וְנִתְּן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאִבִּי הַנַּעַר חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלֹא-תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עָשָׂה לָּהּ: יִכַּל וְיִלְחָקָהּ כְּלִי-יָמִיו: (דברים כב, כח-כט)
¹⁶ וַיִּשְׁבְּעָה אֲמִנּוֹן שְׂנֵאָה גְדוּלָה מֵאֲדָם כִּי גְדוּלָה הַשְׂנֵאָה אֲשֶׁר שְׂנֵאָה מֵאֲהָבָה אֲשֶׁר אֲהָבָה וַיֹּאמֶר-לָהּ אֲמִנּוֹן קוּמִי לְכִי: וַתֹּאמֶר לוֹ אִלֹּהֵי הָרְעָה הַגְּדוּלָה הַזֹּאת מֵאֲחֵרֵת אֲשֶׁר-עָשִׂית עִמִּי לְשַׁלְּחֵנִי וְלֹא אָבָה לְשַׁמֵּעַ לָהּ: וַיִּקְרָא אֶת-נַעֲרָו מִשְׂרָתוֹ וַיֹּאמֶר שְׁלֹמִי-גַם אֶת-זֹאת מַעֲלִי הַחוּצָה וַיַּעַל הַדָּלֶת אַחֲרָיהּ: וְעַלֶּיהָ כָּתַבְתָּ פְּסִים כִּי כֵן תִּלְבָּשֶׁן בְּנוֹת-הַמִּלְךָ הַבְּתוּלוֹת מֵעַיְלִים וַיֵּצֵא אוֹתָהּ מִשְׂרָתוֹ הַחוּץ וַיַּעַל הַדָּלֶת אַחֲרָיהּ: וַתִּקַּח תָּמָר אֶפֶר עַל-רֹאשָׁהּ וַכְּתַבְתָּ הַפְּסִים אֲשֶׁר עָלֶיהָ כְּנָעִיָה וַתִּשֶׂם יָדָהּ עַל-רֹאשָׁהּ וַיִּתְּלַךְ הַלֹּךְ וַיַּעֲקֶה: וַיֹּאמֶר אֲלֶיהָ אֲבִשְׁלוֹם אֲחִיהִי הָאֵמִינוֹן אֲחִיךָ הִיא עִמָּךְ וְעִמָּךְ אַחֲוֵי הַחֲרִישִׁי

אֲחִיךָ הוּא אֶל-תְּשִׁיתִי אֶת-לִבִּי לְדַבֵּר הַזֶּה וַתִּשָּׁב תָּמָר וַשְׂמָמָה בֵּית אֲבִשְׁלוֹם אֲחִיהִי: (שמואל א יג, טו-כ)
¹⁷ וכי ימכר איש את בתו לאמה לא תצא קצאת העבדים: אם רעה בעיני אדניה אשר לו יעדה והפדה לעם נכרי לא ימשל למכרה בבגדו בה: ואם לבנו ייעדנה כמשפט הבנות יעשה לה: אם אחרת יקח לו שארה כסותה וענתה לא יגרע: ואם שלש אלה לא יעשה לה ויצאה חנם אין כסף: (שמות כא, ז-יא)
¹⁸ וגר לא תונה ולא תלחצנו כי גרים הייתם בארץ מצרים: כל אלמנה ויתום לא תענו: אם ענה תענה אתו כי אם צעק יצעק אלי ששמע אשמע צעקתו: וחרה אפי וחרגתי אתכם בחרב והיו נשיכם אלמנות ובניכם יתמיים: אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנשה לא תשימון עליו נשה: אם חבל תחבל שלמת רעה עד בא השמש תשיבנו לו: כי הוא כסותו לבדה הוא שמלתו לערו במה ישכב והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני: (שמות כב, כו-כז)
¹⁹ כל מקום שאתה מוצא גבורתו של הקב"ה אתה מוצא ענוותנותו... (מגילה לא.)
²⁰ כי משפט הרואים הענו והחרישו כמשפט המענה... (אבן עזרא שמות כב, כא)
²¹ ר"ג ובית דינו אביהם של יתומין היו (גיטין לז.) ובב"ק לז.)